

સ્ત્રી સશક્તિકરણની ગુણવત્તાયુક્ત ઉચ્ચ શિક્ષણના વલણોનો એકમલક્ષી અભ્યાસ”(કચ્છના સંદર્ભ)

Mr. Dhirubha P Sodha
Visiting faculty (Economics)
Tolani Arts & Science College, Adipur

સારાંશ

બદલતા સમયમાં સ્ત્રીઓની ભૂમિકા, સ્ત્રી સશક્તિકરણ, ઉચ્ચ શિક્ષણમાં સ્ત્રીઓનું પ્રમાણ જેવા મુદ્દાઓ લગભગ દરેક જગ્યાએ ચર્ચાતા રહ્યા. સરકાર, ખાનગી સંસ્થા, શૈક્ષણિક સંસ્થા, વ્યક્તિગત વગેરે દરેક પ્રયત્નશીલ છે કે જે વિશ્વની 50% જનસંખ્યા છે તેને એક સમાન અધિકાર-એક સમાન હક અને સમાજમાં યોગ્ય સ્થાન મળે. વિવિધ પ્રકારની યોજનાઓના માધ્યમથી પરિવર્તન લાવવામાં પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે. પરંતુ, અહીં પ્રશ્ન એ છે કે, “શું વિસ્તાર, જ્ઞાતિ, રાજ્ય દેશ જેવા દરેક ક્ષેત્ર આં પ્રશ્ન કે સંભાવના એક સમાન છે ...?? લગભગ નથી” કોઈ વિસ્તાર શિક્ષણના ક્ષેત્રમાં સ્ત્રીઓની અગ્ર ભૂમિકાને સ્થાન આપે છે, તો કોઈ સમાજ આર્થિક ક્ષેત્રે તેમને વધુ સત્તાઓ આપે છે અહીં એક એકમલક્ષી અભ્યાસની મદદથી એ વલણોનો જાણવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે કે શું સશક્તિકરણ ખરેખર થયું છે? અહીં સ્ત્રી સશક્તિકરણના ઉચ્ચ શિક્ષણની ભૂમિકાનો અભ્યાસ કરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે અહીં સ્ત્રી સશક્તિકરણના સંદર્ભે ગુણવત્તાયુક્ત ઉચ્ચ શિક્ષણના પ્રમાણની અસર સ્ત્રીઓના ઉચ્ચ શિક્ષણના અભ્યાસ માં ૧૮ વર્ષથી વધુ વયની સ્ત્રીઓની સશક્તિકરણમાં ઉચ્ચ શિક્ષણને મેળવવાના કારણો અને ઉચ્ચ શિક્ષણ ન મેળવવાના કારણો અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો છે. ઉચ્ચ શિક્ષણમાં સ્ત્રીઓની અસમાનતાની હકારાત્મક અસરોનો અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો છે

• પરિચય

સ્ત્રી શિક્ષણની વાત કરીએ તો શા માટે આવશ્યક છે, કદાચ તેના જવાબ આપતી જૂની સંસ્કૃતિની કહેવતોમાં જોવા મળે છે ‘દીકરી બે કુળ તારે’ સ્ત્રીને આપણે આપણી સંસ્કૃતિનું ભાન કરનાર, ભવિષ્યની પેઢીનું ઘડતર કરનાર તરીકે જોઈએ છીએ બીજી તરફ સ્ત્રીને એક વ્યક્તિ તરીકે પણ તેના જ્ઞાનમાં વૃદ્ધિ, કોઈ તાલીમ મેળવવા કે સારી રીતે વર્તમાનમાં ટકી રહેવા માટે પણ શિક્ષણ આવશ્યક છે અહિં શિક્ષણ ની અંદર સામાન્ય શિક્ષણ જે શાળામાંથી મેળવવામાં આવે છે, વોકેશનલ કોર્સ, ટેકનીકલ શિક્ષણ અને આરોગ્યના શિક્ષણની આવશ્યકતા (પાસ કરીને સ્ત્રીઓ માટે વિશેષતઃ) પર ભાર મુકવામાં આવ્યો છે

શિક્ષિત સ્ત્રી સામાજિક-આર્થિક પરિવર્તન લાવવા માટે સક્ષમ છે લગભગ બધા જ લોકશાહી દેશે ભારત સહીત, દરેક સ્ત્રી અને પુરુષ બંને ને બંધારણીય હક્કો એકસમાન મળ્યા છે જેમાં પ્રાથમિક શિક્ષણ તો બધા માટે ફરજિયાત બંધારણીય જોગવાઈ સ્વરૂપે સ્વીકૃત કરવામાં આવ્યું છે કહેવાય છે કે જ્યારે સ્ત્રી પોતાના હક માંતેજાગૃત હશે ત્યારે જ સમાજ ‘સ્થિરતા’ તરફ ગતિ કરશે. આર્થિક વિકાસ, આર્થિક સશક્તિકરણ, જીવનધોરણ સ્તર ઉચ્ચ લાવવા, આરોગ્યનું સ્તર સુધારવા, સન્માન યુક્ત જીવન માટે, વ્યાપ માટે, પોતાની પસંદગીના વ્યવહાર માટે, ગરીબી દુર કરવા માટે જેવા વગેરે ઉદાહરણ આપી સકાય કે જે સ્ત્રી શિક્ષણ માટેની આવશ્યકતા સમાજ ને સમજાવી શકે

૨૦૧૧ના સેસન્સ ૬૫.૪૫ % સ્ત્રી સાક્ષરતા પ્રમાણ ની સાથે વિશ્વની સરેસશ ૭૯.૭% થી હજુ પણ મોઘુ છે કેરળમાં ૯૫% સ્ત્રીઓ સાક્ષરતા જ્યારે બિહારમાં ૫૧.૫% સ્ત્રીઓ સાક્ષરતા પ્રમાણ જે વિસંગતતા સૂચવે છે જ્યારે ઘર ની પરિસ્થિતિ નબડી હોય અને બે બાળકોને શિક્ષણ આપવાનું હોય ત્યારે સ્ત્રી બાળકને (પુત્રી) બદલે પુરુષ બાળકને (પુત્ર) વધુ પ્રાથમિકતા આપવામાં આવે છે જે સામાજિક પરંપરાગત માનસિકતા સૂચવે છે જો પુત્રી વધુ ઉચ્ચ શિક્ષણ મેળવવા ઈચ્છે તો તે માતા-પિતા, સંબંધીએ, પડોશીઓ, સમાજ વગેરે માટે ચર્ચાનો વિષય બને છે. જ્યારે પુત્ર ઉચ્ચ શિક્ષણ મેળવવા ઈચ્છે તો તે કોઈ સિદ્ધિ કે ઉપલબ્ધી માનવામાં આવે છે હજુ પણ એ વાતનો સ્વીકાર કરવા માં આવે છે કે ભારતીય સમાજમાં પુત્રીના લગ્ન માટે વધુ ખર્ચને પ્રાધાન્ય આપવામાં આવે સે જ્યારે તેના શિક્ષણ માટેના ખર્ચને બોજ કે ભાર માનવામાં આવે છે. બીજી બાજુ હજુ આજે પણ એ માનસિકતા સાથે ચાલવામાં આવે છે કે બાળકોનો ઉછેર તે માતાની

પ્રથમ જવાબદારી છે જો આપણે એ માતાને જ કઈ નહીં આપીએ તો આપણે આવનાર પેઢીને શું સારું આપી શકીશું તે પ્રશ્ન છે અહીં એક વિષયકનું થાય છે કે જે સ્ત્રી બાળકને મોંઘું શિક્ષણ કા તો શિક્ષણ ના અભાવના તરફ ખેંચી જાય છે સામાજિક માન્યતાઓ ,પરંપરાગત વિચારસરણી વર્તમાનમાં પણ સ્ત્રી શિક્ષણ પ્રમાણ ,ગુણવત્તા અને પ્રકારને અસર કરે છે હજી પણ એવું માણવા માં આવે છે સ્ત્રી બાળક તો કોઈ દિવસ લગ્ન કરીને જવાનું છે ,તો તે શું આપણી આર્થિક જરૂરિયાતોને પૂરી કરશે પરંતુ એ સમયે જેપી વિચાર નથી કરવામાં આવતો કે એ જ સ્ત્રી બાળકની સ્વતંત્રતાનું શું ? આર્થિક સ્વતંત્રતાનું શું? બીજી તરફ જેને શિરે આપણે સમગ્ર સમાજના ઘડતરની જવાબદારી મૂકીએ છીએ તેનું શું??

સ્ત્રીઓ માટે ઉચ્ચ શિક્ષણને એ પરીવર્તનનું એક માધ્યમ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યું છે શિક્ષણ થી વ્યક્તિ ના જીવન અને સમાજને બનાવનાર એક સમગ્રલક્ષી પ્રક્રિયા તરીકે જોવામાં આવે છે સામાન્ય રીતે સ્ત્રીશિક્ષણ એ કશુંક બહાર લાવવું/ કશુંક પ્રસ્તુત કરવું કે જે વ્યક્તિના જીવનધોરણના સ્તરને ઊંચું લાવવા મદદ રૂપ થાય . સ્વામિ વિવેકાનંદના શબ્દોમાં કહીએ તો વ્યક્તિ ની અંદર જે અગાઉથી રહેલી છે તે પૂર્ણતાની અભિવ્યક્તિ પરંતુ પ્રશ્ન એ છે કે તેને કોણ સંભવ બનાવશે ? ક્યાં સ્તરનું શિક્ષણ ઈચ્છનિય અને સંભવ બની શકે ? ક્યાં એપ્રોચ થી કોઈ વ્યક્તિને શિક્ષિત કરી સકે ? કોન શિક્ષિત કરી શકે ? શિક્ષિત સમાજ ને સરકાર આપવા માટે સરકાર શું? ભૂમિકા ભજવી શકે ? શું આ ભૂમિકાને માપી શકાય ? શું શિક્ષાથી પ્રાપ્ત થતાં પરિણામોને માપી સકે કદાચ આ બધા જ પ્રશ્નો કોઈ શૈક્ષણિક પરિષદમાં ચર્ચવા જોઈએ

વર્તમાન માં શિક્ષણની હાલત એક હાથી અને સાત સંઘ વ્યક્તિ જેવી છે જે કોઈ પણ થોડું ઘણું જાણતો હોય તેવો વ્યક્તિ પણ શિક્ષા વિષે વાત કરે છે દરેકનો શિક્ષણ પ્રત્યેનો દ્રષ્ટિકોણ જુદો હોય છે અને આ કારણે જદરેક વ્યક્તિ શિક્ષા ને જુદી રીતે મૂળવે છે “Everybody desires the best but depends on rest of other for that best “

- સ્ત્રી સશક્તિકરણ ની પરિભાષા

સ્ત્રીસશક્તિકરણ એ આર્થિક અને સામાજિક તથા રાજકીય અને સાંસ્કૃતિક રીતે, સ્ત્રીઓને સશક્ત કરવા મોટે ભાગે તેમની ક્ષમતાઓ પર વિશ્વાસ કેળવવાનો સમાવેશ, નિર્ણય ક્ષમતા,વ્યક્તિત્વ શક્તિ વધારવાનું કૌશલ્ય ,ભય માંથી બહાર આવી પોતાની છબી સુધારવી ,વિકાસલક્ષી સ્વમાન વધારવું ,પોતાના સકારાત્મક વિચાર વધારવા જેવી જુદી-જુદી ક્ષમતાઓનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે ,

સ્ત્રી સશક્તિકરણ ની અવશ્યકતા બધા જ ક્ષેત્રો માં જોવા મળી આવે છે ,સ્ત્રીઓનું ઉચ્ચ શિક્ષણ ,સામાજિક કાયદા આને આજીવિકાની તકો એ સ્ત્રી સશક્તિકરણ દ્વારા સ્ત્રીઓના જ્ઞાન માં પારેવર્તન લાવવામાં મહત્વ નો ભાગ ભજવ્યો છે પહેલા ફક્ત સામાન્ય પ્રવાહ ,વિજ્ઞાન પ્રવાહ અને વાણિજ્ય પ્રવાહના સ્તાનક અને અનુસ્તાનક કક્ષાની જ પદવી પ્રાપ્ત કરવા ઉપરાંત વિવિધ વ્યવસાયો તથા નોકરિયાત ક્ષેત્રોમાં પણ પરીવર્તન લાવ્યું છે તથા , Home Science, Fashion Designing, Jewellery Designing, Hotel Management, computer science નર્સિંગ જેવા વિવિધ ક્ષેત્રોમાં પોતાનું વિકાસ સાધ્યો છે તે સિવાય અન્ય બીજા પણ અભિનય ,કલા ,સાહિત્ય ,નૃત્ય વગેરેમાં સ્ત્રીઓ નું યોગદાન જોવા મળી આવે છે .

- સ્ત્રીઓ અને ઉચ્ચ શિક્ષણ પર વિહંગાવલોકન :-

સ્ત્રી સશક્તિકરણમાં વિશ્વ સ્તરથી માંડી ભારત ના સૌથી મોટા જિલ્લા (વિસ્તાર ની દ્રષ્ટિએ) અને ગુજરાતના સૌથી ઝડપી વિકાસતા જિલ્લા એવા કચ્છની તુલના કરીએ તો ,

"વિશ્વ ની પ્રસિદ્ધ અને મોટી ઓક્સફર્ડ અને કેમ્બ્રિજ વિશ્વવિદ્યાલયના વિવિધ આંકડાઓ ના આધારે સ્ત્રીઓનું ઉચ્ચ અભ્યાસ માટે પ્રવેશનું પ્રમાણ 2017-18 ના સંદર્ભે પુરુષ સમાન થયું છે જે પહેલા હમેશા ઓછું જ જોવા માડતું હતું જે વર્તમાનમાં વધતું જોવા મળી આવે છે "

ભારત ઉચ્ચ શિક્ષણમાં પ્રવેશ મેળવવામાં ૨૦૧૬-૧૭માં છોકરાઓની સામે છોકરીઓનું પ્રમાણ ૨૮.૫% વધ્યું છે જે છોકરાઓનું ફક્ત ૧૭.૫% જ વધ્યું છે

ભારત દેશને 'યુવાદેશ' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે જેમાં ૮૦% યુવાનો સાક્ષર છે યુવતીઓમાં સાક્ષરતાનું પ્રમાણ ૮૧.૮% છે જ્યારે ગ્રામ્યસ્તરે આ સ્તર ૮૩.૭% અને શહેરીસ્તરે તે ૮૧.૪% યુવાનો સાક્ષર છે

કચ્છની વિશ્વવિદ્યાલયની તુલના જ્યારે વિશ્વ સ્તરે કરીએ તો નીચેનું દ્રશ્ય જોવા મળી આવે છે આજે કચ્છ ના વિવિધ તાલુકાઓના આધારે દર્શાવવામાં આવ્યું છે.

ઉચ્ચ શિક્ષણ પ્રવેશ મેળવેલની સંખ્યા		
તાલુકાઓ	પુરુષો	સ્ત્રીઓ
ભુજ	૫૭૭૯	૭૫૧૫
ગાંધીધામ	૩૪૩૦	૩૬૩૭
માંડવી	૮૫૩	૬૩૯
મુન્દ્રા	૨૪૮	૨૧૭
ભચાઉ	૨૬૯	૧૮૪
નખત્રાણા	૧૮૫	૧૭૫
રાપર	૧૬૬	૧૫૮
અંજાર	૧૫૪	૮૪
અબડાસા	૧૧૯	૭૫
લખપત	૪૬	૨૨
કુલ સંખ્યા	૧૧૨૪૯	૧૨૭૦૬
(જિલ્લા શિક્ષણ અધિકારી કચેરી ,કચ્છ ૨૦૧૬-૧૭)		

પુરુષની તુલનાએ સ્ત્રીઓની સંખ્યામાં કચ્છના તાલુકા સ્તર અને સમગ્ર કચ્છ જિલ્લાના સ્તરના અભ્યાસમાં પુરુષોથી વધુ સંખ્યામાં સ્ત્રીઓ ઉચ્ચ શિક્ષણ મેળવે છે

"ગામડાઓ અને શહેરની ચર્ચા કરવા માં આવે ત્યારે કચ્છના લખપત , અબડાસા , અંજાર , રાપર , નખત્રાણા જેવા તાલુકાઓમાં સ્ત્રીઓના ઉચ્ચ શિક્ષણનું પ્રમાણ હજુ પણ ઓછું જોવા મળી આવે છે જ્યારે અત્યંત શહેરી અને વેપારી મથકો જેવા તાલુકાઓ ભુજ , ગાંધીધામ , માંડવી , મુન્દ્રા , ભચાઉ માં સ્ત્રીઓના ઉચ્ચ શિક્ષણનું પ્રમાણ વધારે પણ છે અને એક સમાન પણ જોવા મળી આવે છે."

- સ્ત્રી સશક્તિકરણમાં યુવતીઓની નવી પસંદગી

ભારતની તુલનાએ કુલ વસ્તીના આશરે ૩.૫% લોકો યુવાન છે એટલે કે આપણી પાસે ૪૨ કરોડ યુવાનોની વોર્કફોર્સ છે . સરકારી આંકડાઓ ના સંદર્ભે જોતાં યુવા પેઢીમાં છોકરાઓ કરતાં છોકરીઓ વધુ ઉચ્ચ શિક્ષણ મેળવવામાં રસ દાખવે છે

"BSc અને નર્સિંગ જેવા કોર્સ પાસ કરનારી છોકરીઓની સંખ્યા છેલ્લા ૫ વર્ષ માં ૩.૩% ઘટી છે અને નવા રોજગારી અને સ્વરોજગારી માટેના નવા ટ્રેડમાં તે ડ્રાઇવિંગ ,પાયલોટ , કેપ્ટન જેવી પસંદગી થી પુરુષોની સમાન લશ્કરમાં અને વાયુસેના જેવી સેવાઓ અને અભ્યાસ પસંદ કરતી થઈ છે "

લશ્કર પસંદગી	સંખ્યા
વાયુસેના	૬૦૭
ભૂમિદળ	૩૪૦
નૌકાદળ	૧૬૨

(૨૦૧૩ થી જૂન ૨૦૧૬ સુધી) દિવ્ય ભાસ્કર (જાન્યુઆરી -ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૮)

PhD કરનારી સ્ત્રીઓ, પુરુષોની સરખામણીએ વધી રહી છે, ૨૦૧૬-૧૭માં ભારત દેશમાં 12,505 સ્ત્રીઓએ PhD કર્યું જે 2011-12ની સરખામણી માં ૬૦.૫%વધારે છે જ્યારે ઉચ્ચશિક્ષણમાં જોડાનાર ૧૭.૫% યુવાનો અને યુવતીઓનું પ્રમાણ ૨૮.૫% વધ્યું છે

• સંશોધન પદ્ધતિ

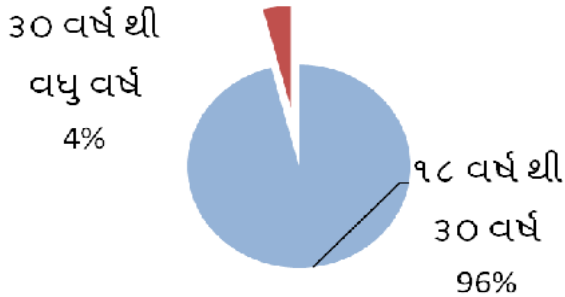
પ્રસ્તુત સંશોધનની એકમલક્ષી માહિતીનું એકત્રીકરણ કચ્છમાં અભ્યાસના સંદર્ભે 18 વર્ષ થી વધુ વર્ષની સ્ત્રીઓ પાસેથી Gmail અને Google. Docs /Forms દ્વારા માહિતી એકત્રીકરણ કરવામાં આવ્યું છે તેના નમૂના સ્વરૂપે કુલ 100 પ્રશ્નાવલી (forms) ને કોષ્ટક, આલેખ,વૃતાંશ આકૃતિ તથા સ્તંભ આલેખની મદદથી દર્શાવામાં આવ્યું છે તેની આવૃત્તિઓ પ્રશ્નાવલી ના ઉત્તરદાતા ના દ્વારા ટકાવારીના આધારે માહિતીને સરળતાથી અને વિશ્લેષણાત્મક કરવામાં આવ્યું છે.

• હેતુલક્ષી વલણો

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં ઉચ્ચ શિક્ષણથી સ્ત્રી સશક્તિકરણમાં બદલાવ જોવા, ઉચ્ચ શિક્ષણથી સ્ત્રીઓના સ્થાનમાં બદલાવ,ઉચ્ચ શિક્ષણથી સામાજિક પ્રશ્નોનું પ્રમાણ જાણવા,આર્થિક સ્થિરતા મેળવવા ઉચ્ચ શિક્ષણથી સ્ત્રીઓની રોજગારી અને સ્વરોજગારની તરફનો બદલાવ,ઉચ્ચ શિક્ષણમાં સરકારી સહાયથી સ્ત્રી જીવન પર ની અસરોજીવનસાથી પસંદગીની સ્વતંત્રતામાં બદલાવ જેવા વિવિધ ઉદ્દેશ્યોને ધ્યાનમાં લેવા માં આવ્યા છે

• માહિતીનું પૃષ્ઠકરણ

સંશોધન દ્વારા ઉત્તરદાતાઓના ઉત્તરની મહામાહિતી વિશ્લેષણ નીચે મુજબ કરવામાં આવ્યું છે જે માહિતીને સરળતાથી સમજવા ઉપયોગી છે.

1. સ્ત્રીઓની ઉંમર

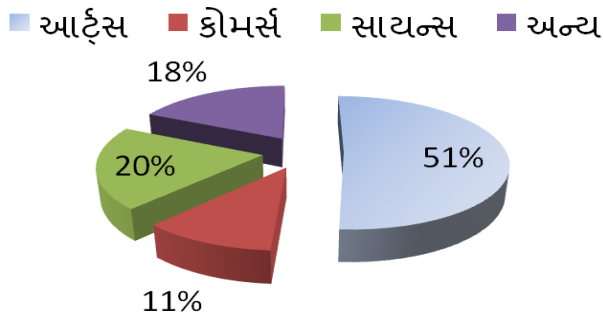
પ્રસ્તુત આકૃતિમાં સ્ત્રીઓની ઉંમર ને વૃતાંશ આકૃતિ દ્વારા દર્શાવ્યું છે .

2. સ્ત્રીઓના અભ્યાસ

કોષ્ટક દ્વારા સ્ત્રીઓનો ઉચ્ચ અભ્યાસ ચાલુ છે એનું પ્રમાણ દર્શાવવામાં આવ્યું છે જેમાં ચાલુ અભ્યાસ કરતી સ્ત્રીઓ ૮૩%છે અને અભ્યાસ પૂર્ણ કરેલ સ્ત્રીઓનું પ્રમાણ ૧૭% જેટલું છે

વિકલ્પ	આવૃત્તિ	ટકાવારી
ચાલુ	૮૩	૮૩ %
પૂર્ણ	૧૭	૧૭ %

3. સ્ત્રીઓના અભ્યાસના પ્રવાહ

ઉચ્ચ શિક્ષણ મેળવતી સ્ત્રીઓમાં સૌથી વધુ પ્રમાણ કચ્છમાં આર્ટ્સમાં ૫૦% થી વધુ જોવા મળી આવે છે અને એ ઉપરાંત કોમર્સ અને સાયન્સ જેવા પ્રવાહમાં અનુક્રમે ૧૧% અને ૨૦% જેટલું પ્રમાણ જોવા મળી આવે છે આ પ્રમાણ માં ૧૮% જેટલામાં એજિન્યારિંગ ,મેડિકલ ,એડ્યુકેશન ,જેવા પ્રવાહો નો સમાવેશ થાય છે

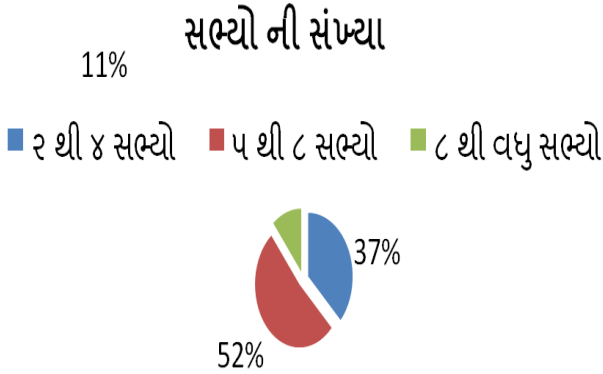
4. ઉચ્ચ શિક્ષણના પ્રવાહ પસંદગી વિશે

જ્યારે વિષય પસંદગી ના કારણો જાણતા જોવા મળી આવે છે કે

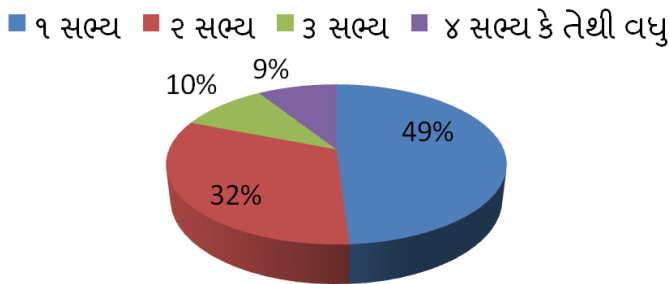
- 1) શિક્ષક બનવા માટે વિષય પસંદ કરે છે
- 2) સાયન્સ , એજિન્યરિંગ ,મેડિકલ ,એડ્યુકેશન જેવા પ્રવાહોનો ખર્ચ માટે સક્ષમ નથી
- 3) વાલીઓ કે ઘરના વડા ની પસંદગી
- 4) ઉચ્ચ અભ્યાસ માટે જવા માટે વિષય પસંદગી
- 5) રોજગાર અને સ્વરોજગાર મેળવા માટે
- 6) સામાજિક કાર્યકર બનવા
- 7) આત્મનિર્ભર બનવા માટે
- 8) આ પ્રમાણે વિવિધ કારણો સાથે સ્ત્રીઓના ઉચ્ચ શિક્ષણમાટે ની પસંદગી નીચેના કોષ્ટક દ્વારા જોવા મળી આવે છે

વિકલ્પ	આવૃત્તિ	ટકાવારી
હા	૯૮	૯૮ %
ના	૨	૨ %

કોષ્ટકમાં ૯૮% થી વધુ સ્ત્રીઓ પોતાની પસંદગી અનુસાર પ્રવાહ પસંદગી નક્કી કરી ઉચ્ચ અભ્યાસ મેળવે છે

આર્થિક પ્રવૃત્તિ સાથે સંકળાયેલ સભ્ય સંખ્યા

7. ઘર એકમના વડાની વાર્ષિક આવકનું આવક પ્રમાણ
8. બેંક વિગત

5. કુટુંબ પ્રકાર અને તેના સભ્યો ની સંખ્યા

પ્રસ્તુત માહિતીના વિશ્લેષણમાં વિભક્ત કુટુંબનું પ્રમાણ ૪૦% થી ઓછું અને સંયુક્ત કુટુંબના ૬૦% થી વધુ જોવા મળી આવે છે જેનું સભ્યોના આધારે નીચેની મુજબ નું વિશ્લેષણ કરવા માં આવ્યું છે.

6. કુટુંબમાં આર્થિક પ્રવૃત્તિ સાથે સંકળાયેલ સભ્યો

સામાન્ય રીતે ઘરમાં જ્યારે એક વ્યક્તિ જ આર્થિક પ્રવૃત્તિ સાથે જોડાયેલ હોઈ ત્યારે ઉચ્ચ શિક્ષણ મેળવાવ માટે સ્ત્રીઓ પોતાનો અભ્યાસ અધુરો મૂકી દે છે જ્યારે એક થી વધુ વ્યક્તિ આર્થિક પ્રવૃત્તિ સાથે જોડાયેલ હોઈ ત્યારે તેઓ ઉચ્ચ અભ્યાસ કરવા નું વધુ પસંદ કરે છે

ઘર એકમના વડા ની વાર્ષિક આવકનું

કોષ્ટક દ્વારા સ્ત્રીઓની બેંકના ખાતા સદર્ભની વિગતો જેમ કે, ખાતા ધારક નું પ્રમાણ, કેટલી બેંકોમાં ખાતું ધરાવે છે તથા કઈ કઈ બેંકમાં ખાતું છે અને તેમાથી બચતનું પ્રમાણ જોવા મળે છે

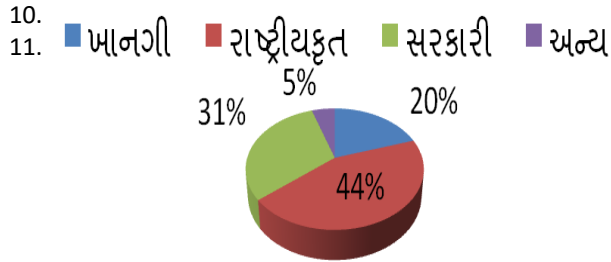
બેંક માં ખાતું ધરાવતી સ્ત્રીઓનું પ્રમાણ		
વિગત	આવૃત્તિ	ટકાવારી
હા	૯૫	૯૫%
ના	૫	૫%

કેટલી સ્ત્રીઓ બેંકો માં ખાતું ધરાવે છે ?		
વિગત	આવૃત્તિ	ટકાવારી
૧ બેંક	70	70%
૧ થી વધુ બેંક	30	30%

ખર્ચ માથી બચત કરતી સ્ત્રીઓનું પ્રમાણ		
વિગત	વિગત	ટકાવારી
હા	૭૩	૭૩%
ના	૨૭	૨૭%

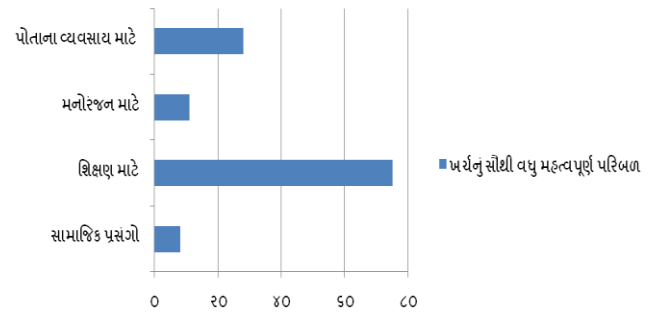
સ્ત્રીઓની બેંક ની વિગતો અનુસાર સૌથી વધુ રાષ્ટ્રીયકૃત બેંકમાં ૪૪% સ્ત્રીઓ ખાતું ધરાવે છે અને ખાનગી બેંક માં સૌથી ઓછું ૨૦% સ્ત્રીઓ પ્રમાણ ધરાવે છે

કઈ બેંક માં ખાતું ધરાવે છે

9. સ્ત્રીઓ માટેનું ખર્ચનું સૌથી વધુ મહત્વપૂર્ણ પરિબલ

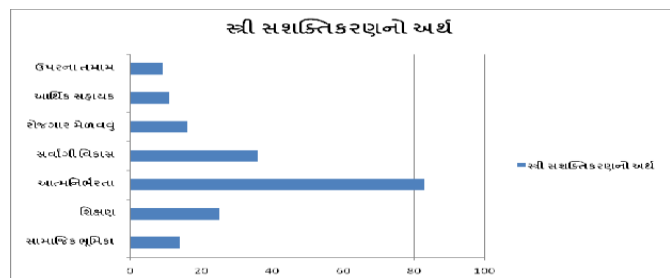
સ્ત્રીઓ માટે ખર્ચનું સૌથી વધુ મહત્વપૂર્ણ પરિબલ

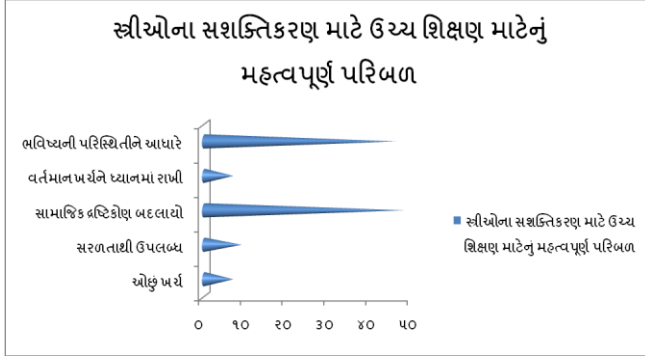

12. સ્ત્રીઓના માટે સ્ત્રી સશક્તિકરણનો મુખ્ય અર્થ

13. સ્ત્રીઓના સશક્તિકરણ માટે ઉચ્ચ શિક્ષણ માટેનું મહત્વનું પુરવાર થયું છે

- ઉચ્ચ શિક્ષણ મેળવવાના સ્ત્રીઓના વાલણો

ઉચ્ચ શિક્ષણના વલણો વિશ્લેષણ કરતાં સ્ત્રીઓના વિવિધ પ્રશ્નોનું ટકાવારી મહત્વ ઉપર ના કોષ્ટકમાં સહમતી, સંપૂર્ણ સહમત, તટસ્થ, અસહમત અને સંપૂર્ણ અસહમત ના આધારે સ્ત્રીઓના ઉચ્ચ શિક્ષણ ના વાલણો દર્શાવ્યા છે

• નિષ્કર્ષ

સ્ત્રી સશક્તિકરણમાં ઉચ્ચ શિક્ષણના વલણોનો અભ્યાસ કરતા જોતા, સ્ત્રીઓ ઉચ્ચ શિક્ષણ મેળવી તેમના સ્થાનમાં એટલે કે પુરુષ સમાન તેનું સામાજિક, આર્થિક, સંસ્કૃતિક તથા રાજકીય સ્થાન એકસમાન થઈ

ગયું છે. ઉચ્ચ શિક્ષણથી સ્ત્રી સશક્તિકરણમાં ૫૦% થી વધુ બદલાવ જોવા મળી આવે છે, જેમાં સરકારની ભૂમિકામાં વિવિધ યોજનાઓ પણ સ્ત્રીઓને લાભ અપાવે છે, તથા કચ્છના રોજગાર ક્ષેત્ર એટલે કે હસ્તકલા, માટીકામ, ઉચ્ચ અભ્યાસ માં સ્ત્રીઓનું પ્રમાણ વધુ જવા મળી આવે છે અને શિક્ષણ મેળવવાની પસંદગી પણ બદલાતી જોવા મટે છે. સ્ત્રીઓ આધુનિકયુગમાં બેન્કિંગ તથા પોતાના ખર્ચ માંથી બચત કરી સ્વનિર્ભર થઈ છે સ્ત્રીઓ જીવનસાથીની પસંદગી કરવા માટેની પણ સંપૂર્ણ બદલાવ જોવા મળી આવે છે. સ્ત્રીઓના સામાજિક પ્રશ્નો તથા સામાજિક દરજ્જામાં પણ ઉચ્ચ શિક્ષણ એ બદલાવ લાવ્યું છે

વિગતો	સ્ત્રીનું સ્થાન	સ્ત્રી સશક્તિકરણમાં બદલાવ	આર્થિક સ્થિરતા મેળવવા	અમાજિક પ્રશ્નો ઘટ્યા	સ્વરોજગાર માટે સક્ષમ બની છે	સરકારની ભૂમિકા	જીવનસાથી પસંદગી માટે સ્વતંત્રતા
સંપૂર્ણ સહમત	૨૨%	૨૯%	૮%	૫%	૨૯%	૧૪%	૨૧%
સહમત	૩૮%	૫૦%	૩૮%	૧૭%	૪૮%	૪૮%	૨૩%
તટસ્થ	૨૮%	૧૪%	૩૦%	૨૪%	૧૩%	૨૩%	૨૪%
અસહમત	૧૦%	૫%	૧૮%	૩૬%	૪%	૫%	૭%
સંપૂર્ણ અસહમત	૨%	૨%	૬%	૧૮%	૬%	૬%	૩%

(મેળવેલ માહિતી ના અનુસાર)

સંદર્ભ સૂચિ

- Wikipedia
- Ankur kukreti & Dr.D.C.Agrawal - “empowerment is the like to make someone stronger and more confident”
- Rupali Sharma, zia afroz (૨૦૧૪) women empowerment though higher education, international journal of interdisciplinary multidisciplinary studies (IJMS), India The Asia foundation “women’s empowerment in India
- Reecha Upadhyay - “women’s economic, social & culture right’s
- Duflo E. (૨૦૧૧) “Women’s empowerment & economics development” National bureau of economics research- Cambridge
- દિવ્ય ભાસ્કર (જાન્યુઆરી – ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૮)
- જિલ્લા આયોજન કચેરી (કચ્છ-ભુજ)
- જિલ્લા શિક્ષણ કચેરી (કચ્છ-ભુજ)